

Introduktion: ”Poesi för barn och unga”

Språket inleds i det poetiska, inte bara vad gäller dess historiska utveckling (“the infancy of language”), utan också individens språkutveckling (“the language of infancy”), i enlighet med hur Debbie Pullinger uttrycker det i sin bok *From Tongue to Text: A New Reading of Children’s Poetry* från 2017 (45). Om vi accepterar detta resonemang följer tanken om ett släktskap mellan poetiskt språk och barndom med på köpet – såväl metaforiskt som utvecklingspsykologiskt.

Litteraturen, som vi känner den, springer ur riter och ceremonier där en rytmiskt förkroppsligad muntlighet (som därigenom kan kallas poetisk) involveras för att begreppsliggöra mänsklighetens mest grundläggande existentiella frågor. Individens tidiga språktillägnelse inleds, å sin sida, i lika grundläggande sociala behov av tröst och ledning i en värld full av intryck och känslor, men i avsaknad av begrepp.

Dessa släktskap utgjorde ett starkt incitament för beslutet att välja ”Poesi för barn och unga” som tema för 2020 års upplaga av den årliga konferens som nätverket Nordisk modernistisk Lyrik (NORLYR) anordnar. Som vi alla vet blev det pandemiska året 2020 inte som andra år, och denna konferens sällade sig till den stora skara av inställda träffar och möten som orsakades av internationella restriktioner. I stället inleddes ett samarbete mellan NORLYR-nätverket och *Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning*. Resultatet av samarbetet är detta tema i *Barnboken*, där poesiforskare och barnlitteraturforskare delar utrymme i syfte att hitta såväl gemensamma utgångspunkter som nya tillvägagångssätt gällande hur man kan närma sig poesi för barn och unga.

Forskningen har sedan länge pekat ut olika aspekter av släktskapet mellan barns språkvärld och poetiskt språk. Kornej Tjukovskij trycker på hur det unga barnet, i synnerhet mellan två och fem års ålder, tillägnar sig språket via det han talar om i termer av kreativ imitation, ett slags lek med ljud och språkinnehåll som påminner om poetiskt språkbruk (24–26). Vidare visar Margaret Meek hur barn upplever poetiskt språk genom en direkt kroppslig koppling (182), medan Niklas Pramling och Ingrid Pramling Samuelsson definierar det poetiska som den ”punkt’ där högkonstnärligt språk och barnspråk ’möts’” (11).

Poesi för unga människor innefattar ett stort antal modaliteter och genrer. Vaggvisor och vyssjande ramsor för de allra yngsta barnen kan med lätthet kopplas till det ovan nämnda tankegodset, precis som mer lekfullt inriktade rim och ramsor för små barn. Allteftersom barn blir äldre söker de sig till sina egna arenor, till den ibland provokativa kultur kring skolgårdar och gränder som Joseph T. Thomas Jr kallar "playground poetry". Genom dessa poetiska former, som även de kan knytas till relationen mellan det poetiska och barndomen, grundläggs en viktig karnevalisk tradition som ger barn en egen röst i relation till vuxendiskurser. Senare återfinns poesin också i tonåringens sökande efter ord som kan beskriva den jordbävning av känslor som inträdet i vuxenvärlden ofta innebär – i form av tillägnelse av traditionell poesi, av låttexter av olika slag, deltagande i nyare poesitraditioner via sociala medier, och inte minst i eget *skrivande* av poesi. Genom sin förmåga att adressera människors förkroppsligade primära känslor kan poesin – i alla dessa övergångsperioder – fylla unga människors skiftande och ofta intrikat sammanflätade och samtidiga behov av sammanhang och separation.

Trots de väldokumenterade kopplingarna mellan poesi och barns språk har barnlitteraturforskningens intresse för poesi för barn och unga varit svalt – detsamma kan sägas om poesiforskningens intresse för området generellt. Det förefaller dock som att perioden runt 2010 markerar en vändning i denna bemärkelse, inte minst på grund av att ett antal forskare då explicit pekade ut behovet av forskning på området: Evelyn Arizpe, Morag Styles och Abigail Rokison beskrev barnpoesi som en av barnlitteraturforskningens "sidelined categories" (126). I sin introduktion till den inflytelserika volymen *Poetry and Childhood* (2010) talade Styles rentav om barnpoesin som "the Cinderella of children's literature, receiving very little scholarly attention" (xv). Peter Hunts samtidiga ingång i frågan, från samma volym, var att både barnpoesi och barns läsning av poesi dittills betraktats på ett fördomsfullt vis. Mot en bakgrund av föreställningen om barn som oerfarna läsare betraktades även poesi som riktar sig till barn som ett slags steg på vägen i riktning mot sofistikerad, *riktig*, poesi (17–18) – en (fel)koppling som rimligen bidragit till avsaknaden av akademiskt intresse.

Under de senaste tio åren har en följdriktig förändring skett på området: forskningens intresse för poesi för barn och unga har förflyttats närmre centrum, inte bara i engelskspråkiga delar av världen, utan också i Skandinavien. Intresset för kopplingarna mellan barndom och språkets poetiska aspekter har också vänt upp-och-ned på argumentet om barnpoesi som ett steg på vägen. Skandinavisk

forskning inkluderar numera monografier och antologier (se exempelvis Bjørlo; Skaret) och ett ökande antal artiklar, som tillsammans lagt en grund för detta tema i *Barnboken*. Som gästredaktörer blev vi förtjusta (men på intet sätt överraskade) över det stora intresse som vårt "call for papers" väckte under hösten 2020, en indikator på att poesi för barn och unga och poetiskt språk i barnlitteratur nu är områden som äntligen röner adekvat forskningsintresse. De sju artiklar som processats fram i arbetet innefattar en stor variation i de perspektiv som anläggs, och en lika stor variation gällande de typer av poesi för barn och unga som behandlas. Vi gästredaktörer bidrar själva med var sin artikel till temat, och har i båda dessa fall överlåtit gransknings- och redigeringsarbetet till den andra gästredaktören.

Två av artiklarna kastar nytt ljus över Tove Janssons bilderböcker, genom att fokusera hennes verks poetiska kvaliteter. I artikeln "'och mymlan flög / och mjölken for'. Barnläsarna och poesin i Tove Janssons bilderbok *Hur gick det sen?*" visar Johan Alfredsson hur poesin är en fullt integrerad del i det synnerligen interaktiva formatet i Janssons på alla sätt klassiska bilderbok. Poesins roll erbjuder inte minst en möjlighet för barnläsaren att hantera den delikata balansen mellan det oroliga Mumintrollets trygghetsökande strävanden och den äventyrliga Lilla Mys frigörelseinriktade upptäckarglädje. Och i förlängningen erbjuds därmed också barnläsaren verktyg för att hantera motsvarande balans i sig själv.

En annan av Janssons klassiker granskas närmare av Cecilie Takle och Hans Kristian Rustad i artikeln "Tove Janssons bildebok *Vem ska trösta knyttet?* som heltedikt". I sin analys poängterar de särskilt hur denna bilderbok kan läsas som en heroisk dikt och – därigenom – också som en dramatisk monolog. Genom dessa optiska skiften visar de att boken innebär ett ritualistiskt, iterativt och performativt återberättande som en del av hur den "makes itself memorable" (Culler 131). Detta gäller inte bara för bokens narrativa händelser, utan i lika hög grad för dess huvudkaraktär, Knyttet, och de interna processer han genomgår.

I artikeln "'Dette skulle bli et dikt som noen skulle huske en stund'. Scenekunst som poesi for barn i forestillingen *Snutebiller, stankelben*" studerar Silje Harr Svare och Anne Skaret transformationen av fyra av Rolf Jacobsens modernistiska dikter till en teaterföreställning för barn. Med hjälp av Jonathan Cullers lyrikteori, Meeks och Tjukovskijs ovan nämnda ingångar kring barn och poetiskt språk samt intermedialitetsteori undersöker de i vilken mån föreställningen bibehåller dikternas poetiska kvaliteter. En av artikelns huvudsakliga slutsatser är att det poetiska framför allt

återuppstår i det sceniska uttrycket när föreställningen lyckas vara trogen de ursprungliga dikterna.

Ännu en av artiklarna närmar sig en klassisk poet, om än en som fortfarande är aktiv, nämligen Barbro Lindgren. I artikeln "Stenarna de suttit på / står ännu kvar". Ekokritiska läsningar av Barbro Lindgrens poesi" anlägger Karin Nykvist ett ekokritiskt perspektiv på Lindgrens mångåriga poesiutgivning. Detta val av teoretisk ingång kompletterar bilden av Lindgrens poesi genom att synliggöra dess grundläggande icke-hierarkiska drag, dess djupa förankring i livscykeln och dess ständiga perspektivskiften mellan det lilla och det stora livet. Dessa strategier visar sig också innebära en potential för att ifrågasätta, och omkullkasta, antropocentriska tankemönster.

I "Mening med vrøvlet. Læsninger af børnelyrisk som leg og kreativ tænkning" undersöker Claus K. Madsen och Lea Allouche nonsenspoesi i bilderboken *Funkelgnister. Rim, råb og remser* (2015) av Birgitte Krogsbøll och Kamilla Wichmann. Artikeln utgår ifrån premissen om nonsens och meningsskapande som starkt sammanlänkade – och ömsesidigt beroende – begrepp. Med hjälp av tankar från Johan Huizinga och Gilles Deleuze visar artikelförfattarna att nonsenspoesin i *Funkelgnister* skapar mening på flera olika nivåer och i olika riktningar samt hur detta skapar förutsättningar för ett kreativitetensinriktat skapande av mening.

Berit Westergaard Bjørlo ger sig i kast med den långa traditionen av humoristisk barnpoesi i sin artikel "Humor i to nyere norske dikt-bildebøker. *Pling i bollen og 123 for barske barn*". Med utgångspunkt i två samtida norska poesibilderböcker undersöker hon hur de förhåller sig till etablerade barnpoetiska humortraditioner. Bjørlo trycker särskilt på samspelet mellan ord och bild, med hjälp av intermedialitetsteori, bilderboksteori och tidigare studier av barnpoesi och litterära traditioner. Resultatet visar att de två bilderböckerna, i jämförelse med traditionell poesi för barn, har en mer diversifierad repertoar av hur visuell och verbal humor kombineras, och dessutom uppvisar en dragning mot råare, vildare och fräckare humortyper.

Avslutningsvis jämför Evelina Stenbeck två välenommerade poesiantologier för unga, från 1989 respektive 2019, i artikeln "Ungdomens poetiska form. Språkets och begärets omstörtande kraft i antologierna *Kärlek och uppror* och *Berör och förstör*". Genom att kontextualisera böckerna formellt, placera dem i en antologitradition och därtill relatera dem till Vanessa Joosens barndomsbegrepp visar artikeln att de poetiska formerna i de båda antologierna reflekterar respektive tillkomsttid. De estetiska idealen från 1989 respektive 2019 präglar vilka typer av dikter som inkluderats i de två volymerna. Detta resultat går dessutom att överföra från de förändringar som

skett med avseende på estetiska och poetiska ideal, till hur synen på barndom förändrats under samma tid.

Vi hoppas att läsaren inte bara ska finna temats sju artiklar intressanta, utan också så pass tankeväckande att de resultat som uppnås också kan inspirera till ny och viktig forskning om poesi för barn och unga.

Gästredaktörerna

Johan Alfredsson (fil.dr, Göteborgs universitet)
och Anne Skaret (professor, Høgskolen i Innlandet, Norge)

Litteratur

Arizpe, Evelyn och Morag Styles, i samarbete med Abigail Rokison. "Sidelines. Some Neglected Dimensions of Children's Literature and its Scholarship". *The Routledge Companion to Children's Literature*, redigerad av David Rudd, London, Routledge, 2010, s. 125–138.

Bjørlo, Berit Westergaard. *Ord og bilder på vandring. Bildebøker som gjensker dikt og bildekunst*. Diss., Bergen, Universitetet i Bergen, 2018.

Culler, Jonathan. *Theory of the Lyric*. Cambridge & London, Harvard University Press, 2015.

Hunt, Peter. "Confronting the Snark. The Non-Theory of Children's Poetry". *Poetry and Childhood*, redigerad av Morag Styles et al., Stoke on Trent, Trentham Books, 2010, s. 17–23.

Meek, Margaret. *On Being Literate*. London, The Bodley Head, 1991.

Pramling, Niklas och Ingrid Pramling Samuelsson. *Glittrig diamant dansar. Små barn och språkdidaktik*. Stockholm, Norstedts, 2010.

Pullinger, Debbie. *From Tongue to Text. A New Reading of Children's Poetry*. New York, Bloomsbury Academic, 2017.

Skaret, Anne, redaktör. *Barnelyrikk. En antologi*. Vallset, Oplandske bokforlag, 2015.

Styles, Morag. "Introduction. Taking the Long View – the State of Children's Poetry Today". *Poetry and Childhood*, redigerad av Morag Styles et al., Stoke on Trent, Trentham Books, 2010, s. xi–xvi.

Thomas, Jr. Joseph T. *Poetry's Playground. The Culture of Contemporary American Children's Poetry*. Detroit, Wayne State University Press, 2007.

Tjukovskij, Kornej. *Fra to til fem år. Om børns sprog, digtning og fantasi*. Översatt av Grete Bentsen, København, Munksgaard, 1980.